Fa. J. BAKKER & TIMMENGA
ORGELBOUWERS
LEEUWARDEN - BORNIASTRAAT 67
TELEFOON 29832

dossier: Veenhuizen
N.H. Kerk (orgel)

Provinciaal Museum van Drenthe te Assen 29 jan 1964

Leeuwarden, december 1961.

Omschrijving en prijsopgave betreffende algehele restauratie van het orgel in de Ned. Hervormde Kerk der Rijkswerkinrichting te Veenhuizen.

Het orgel is omstreeks 1820 gebouwd door de Leeuwarder orgelmaker Hildebrand en omvat één manuaal C - f''', aangehangen pedaal C - g en de volgende dispositie: (Oorspronkelijk)

Prestant 8' (Disc. verm. dubbel)
Holpijp 8'
Viola di Gamba 8' Disc.
Octaaf 4'
Fluit 4'
Quint 3'
Octaaf 2'
Mixtuur 3 - 4 sterk 1 1/3'
Trompet 8'

In de loop der tijden is hieraan toegevoegd een Bourdon 16, gedeeltelijk onderin- en gedeeltelijk achter de orgelkas geplaatst, terwijl verdwenen zijn 1 - 2 rijen der Mixtuur, de Trompet 8' en vermoedelijk 1 rij der Prestant 8' discant. Het rugwerk bestaat slechts uit een loos front. Verder verkeert het gehele instrument in een dusdanige slechte toestand en is zodanig vervuild, dat algehele restauratie noodzakelijk is.

Restauratieplan.

a) Algemeen. Het orgel dient zoveel mogelijk in de oorspronkelijke toestand gebracht worden. De orgelkas en de omtimmering der balg vallen buiten deze opgave.

b) De Windvoorziening. Deze bestaat momenteel uit een dubbelopgaande magazijnbalg (niet oorspronkelijk) met twee jagers, treedinrichting en een electrische windmachine van inlands fabrikaat.
Daar de balg in vrij goede staat verkeert, kan deze gehandhaafd worden. Hieraan de volgende werkzaamheden te verrichten: de panelen losnemen, de gehele balg, hoofd- en jagerkloppen op winddichtheid controleren, waar nodig herstellen. Het geheel grondig reinigen.
Daar de bestaande windmachine van onvoldoende capaciteit is en bovendien (gezien het fabrikaat) verre van geruisloos zal zijn, dient een nieuwe windmachine te worden geleverd en gemonteerd, fabrikaat "HAIDINGER type DFO 1201, 220/380 volt, een en ander compleet met toebehoren als dubbelwandige dempkist, regulateur, aanvoerkanaal enz.
Verder dient de gehele windvoorziening als kanalen enz. grondig te worden nagezien, waar nodig hersteld of vernieuwd.

c) De Windlade. De windlade is gedeeld in een C- en Cis-lade, waartussen de sleeptraktuur. Aangezien het orgel een 140 jaar oud is, wordt verondersteld dat het lijmwerk der laden vergaan is. Deze dienen dus tot in alle onderdelen ontleed- en daarna opnieuw in elkaar gelijmd te worden. De laden evenals de sleeren en stokken hierna opnieuw zuiver te vlakken. Tot meerdere afdichting en mede om steeds een gelijkmatig lichtlopende sleeptraktuur te krijgen, dient een verende sleepconstructie toegepast te worden.
De speelventielen vlakken, belijmen met vilt en zacht wit schapenleder en zodanig construeren dat ze uitneembaar zijn.

Vervolg c) Windlade.
Het koperwerk in de laden als stiften, veren, ogen en pulpeetdraden vernieuwen. De pulpeetzakjes eventueel vervangen door een nieuwe winddichte doorgang. De roosterborden, stempels en hangers herstellen, waar nodig vernieuwen of aanvullen.
De functie der Prestant 8'-frontpijpen is momenteel pneumatisch; dit pneumatische gedeelte dient te vervallen en de frontpijpen dienen weer rechtstreeks via conducten wind te krijgen uit de lade.

d) De Mechanieken.
1) Speelmechaniek. Het handklavier kan, -hoewel vermoedelijk van later datum- gehandhaafd worden. De toetsen zover in te korten dat zichtbare ondertoets 120 mm en boventoets 75 mm wordt. Ondertoetsen te beleggen met eerste soort ivoor, boventoetsen met ebbenhout. De toetsen te bevoeren in de voorste geleidepunten; nieuwe geleidestiften en een nieuw stootkussen aan te brengen.
Het voetklavier is oorspronkelijk en dient geheel gereviseerd- en opnieuw bevoerd te worden. De veren te vernieuwen.
Het bestaande (later aangebrachte) walsraam met ijzeren walsen dient te worden vervangen door een eikenhouten walsbord van voldoende zwaarte en stevig te bevestigen. Walsen te vervaardigen uit oregon-pine eveneens van voldoende zwaarte, nokken en armen uit hardhout, draaipunten gevoerd met kernlaken.
De hefbomen achter het klavier waar nodig met kernlaken bevoeren.
Alle koperwerk als abstractdraden, stiften enz. vernieuwen. De ijzeren armen aan het pedaal-walsbord door houten te vervangen.
De gehele speelmechaniek dusdanig af te werken dat alles gelijkmatig licht loopt, zonder speling en gerammel.
2) Register-mechaniek. De gehele register-mechaniek grondig reviseren, alle draaipunten zuiver lopend maken, zonder speling. Walsstiften vervangen door nieuwe koperen. De walsen die - vanwege de Bourdon 16' pijpen - scheef geplaatst zijn, zuiver te lood stellen.

e) Het Pijpwerk. (Hierin zijn ook de- loze - rugwerkfrontpijpen begrepen.)
De frontpijpen zijn van een hoog loodgehalte, momenteel bedekt met een laag aluminiumverf. Deze laag dient verwijderd te worden, waarna de frontpijpen gepolijst, ofwel met tinfoelie beplakt dienen te worden, zulks in overleg met de adviseur.
Al het pijpwerk, ook de frontpijpen is zeer gehavend aan de boveneinden. Daarom zal het noodzakelijk zijn vrijwel alle pijpen van nieuwe boveneinden te voorzien. Aan de hand van de oude opschriften en de ongeschonden gebleven frontpijpen dient nagegaan te worden welke toonhoogte het orgel vroeger heeft gehad, en daarna in overleg met de adviseur vast te stellen welke toonhoogte nu aangehouden zal moeten worden. N.B. Daar van vrijwel alle pijpen toch de boveneinden vernieuwd moeten worden, kan het geheel eventueel ook wanneer blijkt dat de toonhoogte vroeger een halve toon lager geweest is zonder hogere kosten wel weer op de oude stemming teruggebracht worden.
De kernsteken dienen te worden weggestreken; opsneden die te hoog zijn verlaagd te worden. Verder de pijpen grondig nazien, losse naden en baarden solderen, hoeden en stoppen goed sluitend maken enz.
De Bourdon 16' dient in zijn geheel te vervallen.
De ontbrekende Mixtuurpijpen bij te maken; alliage, mensuren, vorm en intonatie aangepast aan het oude werk.
De Prestant 8' is vermoedelijk oorspronkelijk in de disoant dubbel geweest, aan de hand van de beschikbaar komende gegevens dient vastgesteld te worden of, en eventueel hoever dit register weer dubbel sprekend zal moeten worden.

Vervolg e) Pijpwerk.
Een nieuwe Trompet 8' bij te maken; lepels en tongen van hardgeelkoper, stevels van eikenhout, koppen van mahonie of eiken, stemkrukken van fosforbronsdraad, bekers van metaal. Mensuren en alliage zo mogelijk naar nog bestaande Hildebrand-trompet.
De bekers van dit register voldoende te bevestigen en te steunen in hangers.

f. Intonatie.
De intonatie zal er op gericht zijn, het orgel weer zo te doen klinken als het oorspronkelijk geklonken moet hebben.

-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-

Aannemingssom.
De aannemingssom bedraagt f. 13,950,--. (Dertienduizend, negenhonderd en vijftig gulden.)
Niet in de aannemingssom begrepen zijn:
a. Het afwerken der frontpijpen (omdat hierover nog nader beslist zal worden) : Polijsten f. 475,-- (Vierhonderd vijfenzeventig gulden)
ofwel: Beplakken met tinfoelie f. 535,--(Vijfhonderd vijfendertig gld.)
b. Verblijfkosten der orgelmakers gedurende de montage, intonatie en stemming ter plaatse
c. De transportkosten,
d. De electrische leidingen en schakelaars benevens de aanleg hiervan.
In de aannemingssom zijn wel begrepen de omzetbelasting en de reiskosten.
Voor overname van oude onderdelen die niet meer gebruikt worden, kan een bedrag ad f. 135,-- (één honderd vijfendertig gulden) op de aannemingssom in mindering gebracht worden.

Garantie.
N.B. Het werk wordt tien jaar gegarandeerd. Gedurende de garantietijd verbindt de orgelbouwer of diens rechtverkrijgende zich, alle fouten en gebreken, ontstaan uit material, constructie of samenstelling, in de kortst mogelijke tijd, kosteloos en afdoende te herstellen. Gebreken, klaarblijkelijk ontstaan door verkeerde of ondeskundige behandeling, door abnormale chemische of atmosferische invloeden, door ongedierte of uiterlijk geweld, door stof en ontstemming, vallen buiten deze garantie.
Daarentegen neemt het Bestuur der Rijkswerkinrichting de verplichting op zich, het orgel tenminste éénmaal per jaar door de garantiegever- te laten stemmen, tegen vergoeding van het geldende tarief.

Voorwaarden.
De prijzen zijn gebaseerd op de stand der lonen en materiaalprijzen van december 1961.

N.B.
Vanwege het Bestuur der Rijkswerkinrichting of anderszins dient voor herstel en gedeeltelijke vernieuwing der omtimmering om de balg zorg te worden gedragen; uitvoering in overleg met de orgelmaker.